

М. С. Шевченко

*студ. I курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець

РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ГАРАНТІЇ ЇХ ЗДІЙСНЕННЯ В УКРАЇНІ

Питання виокремлення репродуктивних прав людини як особливої групи в каталозі основних прав та свобод, а також визначення їх змістовного наповнення та механізму реалізації є актуальними на сучасному етапі з декількох причин. По-перше, суспільні відносини у сфері медицини та репродуктивних технологій стрімко змінюються впродовж останніх десятиріч, зростає попит на їх використання, що породжує неабияку потребу у дослідженні цих прав та гарантій їх реалізації. По-друге, необхідність такого дослідження пояснюється проєвропейськими прагненнями української держави, що спонукає до вирішення питання гармонізації та адаптації національного законодавства до європейських стандартів, які також активно розвиваються у даній галузі. По-третє, важливість акцентування уваги на даній темі обумовлена демографічною кризою в Україні, яка, на жаль, пов'язана не лише з міграційними процесами, але також із зниженнями народжуваності тощо.

Фундамент концепції репродуктивних прав на міжнародному рівні було закладено в 1968 р. на Тегеранській міжнародній конференції з прав людини. Завдяки роботі даної конференції було визнано право вільно, з почуттям відповідальності визначати кількість дітей та час їх народження [1]. Проте більш конкретні кроки щодо значення саме репродуктивного здоров'я почали здійснюватись лише в 1994–1995 рр. Так, у 1995 р. у Пекіні Всесвітньою конференцією зі становища жінок було прийнято Декларацію і Платформу дій. В обох документах підкреслюється стратегічна важливість діяльності держав і

міжнародних організацій, спрямованих на охорону сексуального та репродуктивного здоров'я людини [2].

Так, у п. 30 Декларації закріплюється, зокрема, необхідність домагатися поліпшення статевого і репродуктивного здоров'я жінок [3].

Однак, погоджуючись із відомим фахівцем у галузі репродуктивного права Г. Б. Романовським, необхідно підкреслити, що вищенаведені документи мають консультативний та політичний характер для держав, не створюючи ані прав для людини як таких, ані кореспондуючих зобов'язань для держави відповідно [4, с. 10–23].

Поступово Україна приєднається до міжнародного руху щодо законодавчого врегулювання репродуктивних прав людини. Визначальними засадами в цьому процесі стануть конституційні положення в галузі правового статусу людини, перш за все ст. 3 Конституції України, яка встановлює, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [5, ст. 3].

Спеціальним законом на виконання норм Конституції у галузі охорони здоров'я є Основи законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи). Проаналізувавши зміст та окремі положення даного нормативно-правового акту можна дійти висновку про те, що деякі з репродуктивних прав людини знайшли своє закріплення в українському законодавстві.

Так, ст. 48 Основ закріплює право на штучне запліднення та імплантацію ембріона [6, ст. 48]; ст. 50 Основ фактично закріплює право на аборт, визначаючи його як операцію штучного переривання вагітності [6, ст. 50].

Відповідно до ст. 35-2 Основ, під час пологів особа має право на отримання вторинної медичної допомоги, однією з визначальних ознак якої є надання останньої в амбулаторних та стаціонарних умовах [6, ст. 35-2].

Таким чином, фактично, право на домашні пологи не відтворено у законодавстві України. Хоча, звісно, особа не може бути транспортована до лікарні проти своєї волі. Принципове питання полягає саме у наданні професійної лікарської допомоги особі, що знаходиться у стані пологів поза межами лікарень, їх підрозділів та медичних центрів.

Що стосується прав сімей та дітей, народжених в результаті сурогатного материнства, для з'ясування цього питання слід звернутись до положень Сімейного кодексу України (далі – СК України).

Відповідно до ч. 2 ст. 123 СК України, у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя [7, ст. 123]. Відповідно до аналізу даної норми можна

стверджувати, що законодавець відносить сурогатне материнство до одного з видів допоміжних репродуктивних технологій.

Особливу роль у даній галузі відіграє також Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затверджений Наказом МОЗ України від 09.09.2013 № 787. Даний Порядок регулює, зокрема, обстеження осіб, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ; методики лікування ДРТ; порядок проведення внутрішньо маткової інсемінації; донації гамет та ембріонів; сурогатне материнство; порядок кріоконсервації сперми, ооцитів, ембріонів та біологічного матеріалу, отриманого з яєчка або його придатка, оваріальної тканини; редукції ембріонів; розсічення блискучої оболонки ембріона; преімплантаційної медико-генетичної діагностики; транспортування кріоконсервованих ембріонів/ооцитів/сперми/ тканини яєчника/яєчка або його придатка в межах України та поза її межами; порядок застосування ДРТ з метою збереження фертильності та інше [8].

Таким чином, можна стверджувати про наявність в національному законодавстві окремих засад правового регулювання питань, що мають безпосереднє відношення до галузі репродуктивних прав. Проте, стан такого врегулювання не відповідає тому рівню розвитку відповідних суспільних відносин на сучасному етапі. Так, для подальшого розвитку репродуктивних прав в Україні вважаємо за необхідне прийняття профільного закону «Про репродуктивні права особи та гарантії їх здійснення», який би містив нормативне визначення самого терміну «репродуктивні права людини», а також цілісно регулював питання систематизації та доповнення переліку цих прав наступними: право на профілактику та лікування безпліддя, право на репродуктивний вибір, право на донорство та збереження репродуктивних клітин, тощо. І, що важливо, закон має містити гарантії здійснення репродуктивних прав людини, механізм їх захисту, відповідні зобов'язання держави та відповідальність за порушення.

Список використаної літератури

1. Заклик Тегеранської конференції ООН : Міжнародний документ від 13.05.1968 № 995_900. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_900 (дата звернення: 02.11.2020).
2. Пекинская декларация и Платформа действий. URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20R.pdf> (дата звернення: 02.11.2020).
3. Пекінська декларація : Міжнародний документ від 15.09.1995 № 995_507. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 (дата звернення: 02.11.2020).
4. Романовский Г. Б. Репродуктивные права в России и странах СНГ: сравнительно-правовое исследование : монография. Пенза : изд-во ПГУ, 2009. 128 с.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_900 (дата звернення: 02.11.2020).

6. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 02.11.2020).
7. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 02.11.2020).
8. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 09.09.2013 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13/conv> (дата звернення: 02.11.2020).